

Applikációs képek a lexikai munkában

A jelzett komplex képek

Az applikációs képekkel történő idegen nyelvi gyakorlásban az ábrázolt komplex képeken kívül jelzett komplex képeket is használhatunk. Ezek a *jelzett* elnevezést onnan kapták, hogy – bár a grafika szabályai szerint épülnek fel – nem valószerűen, inkább csak jelzésekben ábrázolják tárgyukat. Kialakításukhoz nagyon kevés figura kell, általában 3–5 db. Mindenkor kötelező elemek:

- A cselekvő személy vagy személyek figurája.
- A cselekvés tárgyának vagy eszközének figurája.
- A cselekvés helyviszonyára utaló figura.

A kötelező figurák és a rájuk vonatkozó kérdések összefüggésében válnak teljessé és érthetővé az általuk jelzett élethelyzetek: impressziót adnak a tartalom „megérzésére”, tudatosulására. Meglehetősen sok nyelvi kifejezésre alkalmas gondolat kelthető alkalmazásukkal.

A jelzett élethelyzetek két változatban alakíthatók ki:

1. *Egyszerű jelzett szituációkban.* Ezek jobbára az idegen nyelvi tanulmányok magasabb szintjén, a 7–8. osztályban használhatók sikerrel. Jellemzőjük, hogy egyetlen élethelyzet számos hasonlót impresszionálhat, illetve önmagának a nyelvi – gondolati bővítésére adhat alkalmat. Alkalmazásuk célja a tematikus gondolatkoncentráció, a koncentrált gondolatok nyelvi kifejezésének segítése, illetve a szabad, tankönyvtől elszakadó beszéd gyakorlásának a serkentése.

A hasonló szituációk behelyettesítését a helyzetanalógiák, nyelvi–gondolati bővítését pedig az oki összefüggések teszik lehetővé. Az előzőben a képek mellett kérdések és irányszavak, az utóbbiakban az emlékezet és a képzelet is résztvesz (1., 2. ábra).

Helyzetanalógiák

Kérdések:

Кто читает?
Что он читает?
О чём он читает?
Где он читает?
Когда он читает?
Как он читает?

a) Иван
учебник
об СССР
в комнате
после уроков
по-русски

b) Антон
книгу
о лагере
в библиотеке
до ужина
по-венгерски

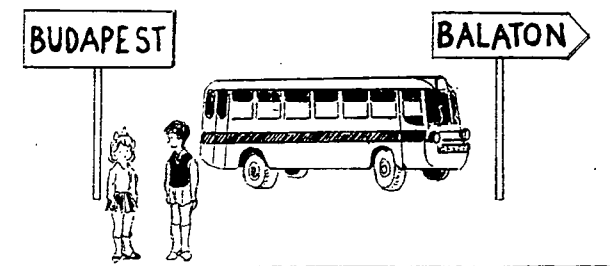
Ирányszavak:

с) мальчик
журнал
о космонавтах
в клубе
вечером
с интересом

1. ábra

- Az 1. ábrából három dolog világosan kitűnik:
 a) hogy mondatstruktúra gyakorlásról van szó,
 b) hogy a mondatstruktúra gyakorlás tematikus keretek között zajlik,
 c) hogy a nyelv természete szerint, párbeszédszerűen zajlik.

Oki összefüggések

Kérdések:

- На картинке Иван?
 Что делает Иван?
 На чём он едет?
 Куда он едет?
 Когда он едет, зимой?
 Откуда он едет?
 С кем он едет?

Lényegi válaszok:

- да
 едет
 на автобусе
 на Балатон
 нет, летом
 из Будапешта
 с Евой

A válaszok eredete:

a) képi látvány

Что он будет делать на Балатоне?

- отдыхать
 играть
 купаться
 лежать на солнце
 сидеть в палатке
 читать книгу
 слушать радио
 смотреть телевизор

b) A tankönyvi,
 munkafüzeti
 tematikus
 emlékek

Что он будет делать, когда идёт дождь?

На каком курорте Балатона он будет отдыхать?

- в Тихани
 в Занке
 в Шиофоке

Где он будет жить там?

- в лагере
 в гостинице
 у бабушки

c) A képzelet

С кем он будет играть?

- с Евой
 с друзьями
 с пионерами

2. ábra

E gyakorlattípus megszerkesztése előtt ilyen gyakorlást gondolatilag (tartalmilag) egymástól független, és párbeszédre lehetőséget egyáltalán nem adó mondatokkal végeztünk. Bizonyíték erre az idegen nyelvi tankönyvek táblázatokba zárt mondatstruktúra gyakorlatai.

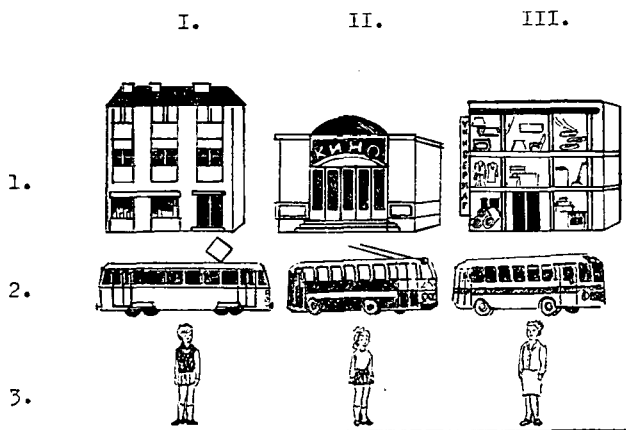
A 2. ábrából is kitűnik legalább három dolog:

a) a gyakorlat nem kész gondolatokat ad, csupán indítékot a gondolatok megteremtésére, vagyis gondolkoztat;

b) a tanulóknak nemcsak a kész ismereteit mozgósítja, képzeletüket is bevonja a munkába;

c) a tanári gyámolítás háttérben hagyásával a tanulói önállóságot helyezi előtérbe.

Részletes gyakorlás

I. Что это? (дом)

А здесь что? (улица)

Что на улице? (трамвай)

Кто на улице? (Стёпа)

Он едет на трамвае? (да)

На чём он едет? (на трамвае)

Куда он едет? (домой)

Как идёт трамвай? (быстро)

Как быстро он идёт? (очень)

II. Что это? (кино)

А здесь что? (улица)

Что на улице? (троллейбус)

Кто на улице? (Ева)

Она едет на троллейбусе? (да)

На чём она едет? (на троллейбусе)

Куда она едет? (в кино)

Как идёт троллейбус? (быстро)

Как быстро он идёт? (очень)

III. Что это? (магазин)

А здесь что? (улица)

Что на улице? (автобус)

Кто на улице? (бабушка)

Она едет на автобусе? (да)

На чём она едет? (на автобусе)

Куда она едет? (в магазин)

Как идёт автобус? (быстро)

Как быстро он идёт? (очень)

3/a. ábra

2. Összetett jelzett szituációkban

Ezeket inkább a nyelvtanulmányok alacsonyabb fokán, az 5–6. osztályban alkalmazzuk. Mozgatójuk szintén a helyzetanalógia. Csak amíg az előző helyzetanalógiás gyakorlatban egy jelzett szituációt alakítottunk ki képekkel, a többit irányszavakkal adtuk meg, addig itt, az alacsonyabb tanulói életkort figyelembe véve az irányszavak helyett is képeket használunk, vagyis több jelzett szituációt helyezünk el egymás mellett. Célja ennek is a beszéd egységeinek, a mondatoknak a gyakorlása, a mondat szerkezetek tartalmi feltöltésének tankönyvi kötöttségű variatív automatizálása. Nyilvánvaló eredmény a mozgékonyabb mondat szerkesztési készség kialakulása. Lássunk erre is példát az 5. osztályos tankönyv 7. leckéje alapján (3/a., b. ábra).

Az ábrán látható három jelzett élethelyzetet egyenként alakítjuk ki az applikációs táblán, s mint analóg jelenségek egymás mellé kerülve egységes képet alkotnak.

A gyakorlás első szakaszában *függgőlegesen* használjuk az egyes képösszeállításokat. Ezt római számokkal jelöltük az ábrán. A függőleges sorrend szerinti beszélgetés a *részletes gyakorlást* segíti, mely során három tematikus változatban jelenik meg a gyakorlás anyaga.

Összefoglaló gyakorlások

1. Что это? (дом, кино и магазин)
А здесь что? (улица)
2. Что на улице? (трамвай, троллейбус и автобус)
3. Кто на улице? (Стёпа, Ева и бабушка)
На чём они едут? (Стёпа — на трамвае, Ева — на троллейбусе, бабушка — на автобусе)
Куда они едут? (Стёпа — домой, Ева — в кино, бабушка — в магазин)
Как идут трамвай, троллейбус и автобус? (быстро)
Как быстро они идут? (очень)

3/b. ábra

A gyakorlás második szakaszában *vízszintesen* használjuk az egymás mellé helyezett képösszeállításokat. Ezt arab számokkal jelöltük az ábrán. A vízszintes sorrend szerinti beszélgetés az *összefoglaló gyakorlást* segíti, melyben egyetlen egységes témaként jelenik meg a gyakorlás variatív anyaga.

Mindkét fenti gyakorlatból, de az előző gyakorlatokból is kiténik, hogy nagy számban fordulnak elő bennük az állítmányos szerkezetek. Ezért lehet akár egyetlen személyképről is sokat beszélni, s többek között ez élteti, teszi érthetővé és használhatóvá a jelzett képi ábrázolást, az impresszív képi helyzeteket. Könnyen lehet velük gondolatokat kelteni és irányítani. Tulajdonképpen ez a célunk az idegen nyelvi kép-szemléltetéssel. (Van más célja is, pl. ismeretnyújtás, élménnyújtás, de ez most nem tárgya írásunknak.) Gondolatok és gondolkodás nélkül ugyanis nem léphet működésbe a nyelv, irányított gondolatok és gondolkodás nélkül viszont nem funkcionálhat célravezetően a nyelvidaktika.

Az applikációs képek akkor töltik be eredményesen és gazdaságosan a rendeltetésüket, ha minél kevesebb figurával és minél kevesebb munkával, minél több gondolat keltését, minél hatékonyabb tematikus gondolatkoncentrációt és minél célravezetőbb gondolatirányítást tudunk velük megvalósítani. Ehhez társítva a szóbeliség elsőbbségét és az írásbeliség metodikai hasznát, könnyen juttathatjuk a tanulókat a cselekvés örömének és a siker élményének a birtokába. S nagyon fontos ez, különösen az idegen-

nyelvi tanulmányok első évében, az alapozásban, amikor kialakul a tanuló tantárgyhoz való viszonya. Nem közömbös, hogy milyen előjellel erősödik meg ez a viszony, amely közel másfél évtizedre (elvileg az egyetem befejezéséig) meghatározója lehet a tanuló tantárgyi kudarainak vagy sikereinek, örömeinek.

BAKACSI GÉZÁNÉ
DR. VARGA ISTVÁN
Szeged

Tapasztalatok a tanulói szabad szombatról egy vizsgálat tükrében

I. Öt hónap telt el azóta, hogy a 125/1976-os miniszteri utasítás értelmében 1976. szeptember 1-től bevezetésre került a 11 napos tanítási ciklus az alsó tagozatos osztályokban.

Hazánkban ez kezdeti lépésnek számít, viszont a szomszédos Jugoszláviában már közel egy évtizedes múltra tekinthet vissza. Náluk kiegészül a felső tagozatosok azonos munkabeosztásával is. Egyelőre e témával kapcsolatban csak szóbeli információink vannak, melyek azonban igazolják a tizenegy nap helyességét.

Szükségszerű volt a szabad szombat bevezetése, mivel a szülők többsége már régen rendelkezik szabad szombattal, melynek úgy érezzük pedagógiai nevelő hatása mindedig nem érvényesült.

Az utasítás bevezetése és végrehajtása komoly gondot és körültekintést igényelt az iskolák vezetőitől, pedagógusaitól, hiszen a szabad szombatok kijelölését több körülmény befolyásolhatja. Pl.:

- A szülők szabad szombatjával azonos időben van-e? „Annak a szabad szombatnak a kijelölése, amelyen a tanítás szünetel, a szülők véleményének kikérésével, a többség kérésének figyelembe vételével történjék.”
- Képes-e az iskola erre a napra:
 - napközis ügyeletet biztosítani,
 - mozgalmi, sport és kulturális rendezvényeket szervezni, melyen a szülők és gyerekek egyaránt részt vehetnek,
 - helyet és felügyeletet biztosítani, ahol a tanulók esetleg egyéni kedvteléseiknek is hódolhatnak. Ez azért is indokolt, mert tudjuk, hogy az iskolában eltölthető szabad idő sohasem jelentkezhetsz úgy, most csináljátok azt, amit akartok. A különböző tevékenységi lehetőségek közül válasszák ki azt, amelyikhez leginkább van kedvük.

A már idézett utasítás hangsúlyozza: „A 11 napos tanítási ciklusra áttérő intézményekben a 12. munkanapon – a szülők kívánságára – napközi ügyeletet (létszámtól függően összevont napközis csoportban) kell tartani. Ehhez programot kell biztosítani.”

A témával kapcsolatban egy szűkebb körű vizsgálatot végeztünk, mellyel az volt a célunk, hogy információt gyűjtsünk a szülőkről a szabad szombatra vonatkozóan.

A vizsgálat kapcsán a hipotézisünk a következő volt:

1. A szabad szombat a családi nevelésben pozitív változást jelent:
 - megnövekedett az együtt tölthető idő mennyisége,